

Nachtvlinders in de winter? Zeker wel!

Wanneer de winter zijn intrede doet, of laat ik zeggen, wanneer het iets kouder begint te worden dan een graadje of twaalf overdag, zie ik veel nachtvlindersaars hun val weer opruimen. Dit is vaak rond eind september, wanneer het najaarsdipje zijn intrede doet. En ja, ook ik moet zeggen dat het die korte periode best weleens saai kan zijn. Maar om meteen je val op te ruimen met het idee om hem pas in april weer te pakken, dat gaat me wat ver. Even doorbijten en je zit in half oktober, de periode dat het weer heel leuk en interessant kan worden op het gebied van de nachtvlinders. En ook daarna, in november, december, januari en februari is het bij vlagen zeker niet saai. Niet voor niets vragen we onze vrijwilligers binnen het nachtvlindermeetnet om jaarrond te tellen. Het kan zo veel leuke soorten en aantallen opleveren! Ik geef jullie graag een inkijkje in de 'wintermotten'.

Laten we bij het begin beginnen. Vanaf wanneer beginnen de echte najaarssoorten met vliegen? Voor mij is de eerste grote wintervlinder altijd het startschot voor deze periode. Nu kwam die voor mij best vroeg, namelijk al op 14 september. Normaal gesproken vang ik mijn eerste een stuk later, zo rond half oktober. Naast de grote wintervlinder kun je vanaf half oktober ook andere typische najaarssoorten tegenkomen, zoals de gepluimde spanner en

de herfstspanner. Bij de laatstgenoemde soort zit overigens ook nog wel weer een verhaal, want de herfstspanner kun je als vlinder eigenlijk niet onderscheiden van twee andere soorten: de novemberspanner en de bleke novemberspanner. Zelf noteer ik ze altijd als verzamelsoort aangezien ik ze niet op zicht durf te determineren. Bij de mannetjes kun je aan het genitaal zien welke soort het is. Maar ja, om nu ieder beest mee te nemen en onder de micro-

Tekst & foto's:

Rik Wever

De Vlinderstichting

De zwarte herfstspinner is een typische soort voor de maand november.

Het vrouwtje van de grote wintervlinder heeft geen vleugels.

scoop te bekijken, dat gaat mij ook wat ver. Desondanks kunnen deze 'herfstspanners' in oktober best algemeen zijn. Zelf vang ik in het bos soms tientallen exemplaren per LedEmmer. Dat geldt trouwens ook voor de eerdergenoemde gepluimde spanner. In de bebouwde kom zullen deze aantallen overigens lager liggen, dus wees niet teleurgesteld als je in je tuin maar enkele vlinders vangt of een lege val hebt.

Een andere soort die in oktober algemeen kan zijn, is de kromzitter. Deze bruinachtige uilensoort vliegt voornamelijk in bossen, maar ook in tuinen kun je deze soort tegenkomen. De rupsen van deze soort bungelen met regelmaat krom aan hun voedselplant, waar hij uiteraard zijn naam aan te danken heeft. Zelfs tot in december kan je de imago's van de kromzitter tegenkomen, hoewel vanaf half november de spoeling wel weer dunnetjes wordt. Oktober is zoals gezegd de toptijd voor deze soort. Ook de zwarte herfstspinner, een soort die van populier leeft als rups, is in november een regelmatig geziene gast in de nachtvlindervallen.

Wat ik altijd een bijzonder fenomeen vind, zijn de vrouwtjes van de in de winter vliegende spanners. Deze hebben namelijk geen, of sterk gereduceerde vleugels. Ze steken al hun energie in de voortplanting, en dus hoeven ze niet te kunnen vliegen en ze eten ook niet. Zo'n vrouwtje ziet er heel apart uit

als je haar de eerste keer ziet. Ze ziet er precies uit zoals je je misschien voorstelt bij een vlinder zonder vleugels: enkel een dik achterlijfje met pootjes. Ze rust op een boomstam en heeft een zeer kleine actieradius. Soms lopen ze van de ene boom naar de andere, maar dat komt niet heel vaak voor. Ook van een aantal algemene najaars- en wintersoorten kunnen de vrouwtjes niet vliegen: de grote wintervlinder, de najaarsspanner, de kleine wintervlinder en de berkenwintervlinder. In januari en februari vliegen er een paar andere soorten waarbij dit ook speelt: de kleine en grote voorjaarsspanner, de perentak, de voorjaarsboomspanner, de voorjaarsspanner en ook bij de voorjaarskortvleugelmot, een microvlinder, heeft het vrouwtje heel korte vleugels. De mannetjes van al deze genoemde soorten kunnen trouwens prima vliegen. Aan hen de taak om een vrouwtje te vinden, dat vanaf een tak of boomstam feromonen uitscheidt om hem te lokken. De mannetjes komen overigens heel goed op licht, vooral in bossen kun je op avonden waar de temperatuur een deel van de avond boven de 5 graden is soms tientallen exemplaren vangen. Doe het niet iedere avond op dezelfde plek, dan hebben ze ook nog de kans om zich voort te planten.

De kleine wintervlinders vliegen in november en december. Je kunt ze lokken met een lichtval, maar nog makkelijker is om tijdens een avondwandeling met

In Nederland en België komen dertien soorten voor waarvan de vrouwtjes sterk gereduceerde vleugels hebben. Vijf van deze soorten vliegen voornamelijk voor de jaarwisseling en de overige acht na de jaarwisseling.

Meer informatie over vleugellose vrouwtjes en een herkeningsfolder staat op www.vlinderstichting.nl/vleugellose-vrouwtjes.

De najaarsgeneratie van de gehaakte steltmot, die als rups leeft van Spaanse aak, overwintert als imago.

In het late najaar kunnen op relatief warme avonden tientallen nachtvinders worden gelokt. Voornamelijk in het bos, binnen de bebouwde kom worden deze aantallen zelden gehaald.

een zaklamp boomstammen af te zoeken. De rupsen eten veel verschillende soorten loofbomen en struiken, dus je kunt ze op verschillende soorten vinden. Soms vind je tientallen mannetjes, zittend op een stam. Als je goed zoekt, zul je er ongetwijfeld ook vrouwtjes tussen vinden. Zelf tel ik in deze periode altijd de wintervinders op een vaste route in het

parkje bij mij in het dorp. Door een kwartiertelling via de ButterflyCount-app te doen en de aantallen exact te tellen, kunnen we ook nog eens iets met de data.

Soorten als de bosbesuil, de zwartvlekwinteruil en de wachtervlinder zijn echte 'wintervinders'. De vlinders kruipen vanaf ongeveer oktober uit hun pop en overwinteren dan als imago. Als het in het vroege voorjaar weer iets warmer begint te worden, bijvoorbeeld eind februari of maart, komen ze uit hun winterrust. Je kunt ze dan goed lokken door smeerpap op de boomstammen te smeren. De vlinders hebben een lange periode niks gegeten en zullen zich dan zeker laten verleiden door het zoete smeerseltje op een boom. Daarnaast is mijn ervaring dat je deze soorten ook zelfs op 'warme' avonden in januari, als de temperatuur boven nul is, op licht kunt vangen. Wanneer je de val zet, let dan ook op de microvlinders. Sommige bladrollers en steltmotten overwinteren ook als imago.

Zolang je de zachte avonden uitzoekt, is het in het najaar en in de winter dus zeker niet saai om naar nachtvinders te gaan kijken. En dan heb ik het nog niet eens gehad over de rupsen die je in de winterperiode kunt vinden. Ruim je nachtvlindertrap dus zeker niet op in september, maar geef het jaarrond tellen eens de kans. Ik ben inmiddels verkocht! ●